

P. Szabó Béla

Magyarországi származású jogászdoktorok Bécsben (1730-as és 1740-es évek)

Akárcsak a könyveknek, a pályázatoknak is megvan a maguk sorsa. Két fiatal történésszel, az általam csak néhány találkozásból személyesen ismert, de tanulmányai révén nagyra becsült Sahin-Tóth Péterrel és Krász Lillával egy Aktion-Österreich-Ungarn pályázat beadásán törtük a fejünket 2004 kora őszen. A barátság és a jó értelemben vett interdiszciplinaritás nevében igyekeztünk olyan átfogó kutatási témát találni, amibe egy amatőr történész, egy jogtörténész is bevonható.

A pályázatot – kisebb bonyodalmak után – elnyertük.¹ A munkát azonban már Péter nélkül kellett elvégeznünk. Az alábbi tanulmány csak felvillant néhányat azon lehetőségek közül, melyek alaposabb kiaknázása a kora újkori magyarországi jogélet és jogtudás kapcsolódási pontjairól adhat felvilágosítást a hazai jogi kultúra története iránt érdeklődőknek. Ha más nem is, de az alábbiakban leírtak hiányosságai jól mutatják, hogy az együtt eltervezett kutatásoknak bizony van létjogosultságuk.²

...

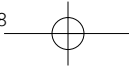
Premisszák és lehatárolások

A bécsi egyetem és a magyar peregrinusok kapcsolatának gazdag irodalma van. Ez az irodalom a forrásközlés mellett elsősorban a Mohács előtti korszak szellemi kapcsolatait tárta fel.³ A 16–18. századra vonatkozó irodalom már valamivel szerényebb és részben

¹ Jelen tanulmány a *Räume und Medien im Bildungswesen der Elite in der frühneuzeitlichen Habsburger Monarchie* című 65öu13 számú Aktion Österreich Ungarn program segítségével készült.

² Mindazonáltal a kéziratos forrásokban lelt szöveghelyek – következetes és teljes hosszúságú – beidézéséről, a nyomtatott *dissertationok* teljes címléírásáról, valamint a számba jöhető szakirodalomnak a legszükségesebben túlmutatató felsorolásáról elsősorban a terjedelmi korlátok miatt kellett ezúttal eltekintnünk.

³ Többek között lásd *G. D. Deutsch*: *Siebenbürger Studierende auf der Hochschule in Wien im 14., 15. und 16. Jahrhundert*. *Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde* (1872) 164–181., (1880) 321–354.; *Friedrich Schuller*: „Siebenbürger” in Wien am Ende des 15. und Anfang des 16. Jahrhunderts. *Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde* (1892) 49–52., 114–115.; *Fraknói Vilmos*: Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV. és XV. században. (Értekezések a Történeti Tudományok Köréből. III. 10.) Bp. 1874.; *Schrauf Károly*: Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen. (Magyarországi tanulók külföldön 2.) Bp. 1892.;

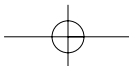
Redite ad cor

vázlatos.⁴ Ugyanakkor nagyban segítik a kutatást és a kvantitatív értékelést az utóbbi években megjelent adattárak.⁵

Szerénynek kell tartanunk az egyetem három felső kara közül a jogi kar volt magyarországi hallgatóival kapcsolatos adatok feltárását és azok értelmezését.⁶ Természetesen erre – jelen keretek között – mi sem vállalkozhatunk. Annál inkább így van ez, mivel a bécsi jogi kar oktatástörténetének feltárásával sem lehetünk különösebben elégedettek. A régi, nagy levéltári apparátussal összeállított – a jogi kar történetét is természetesen érintő – egyetemtörténetek adatainak kiaknázása a jogi kar oktatástörténetének kidolgozása érdekében mindmáig várat magára. Ez azonban most más lapra, és nem a magyar művelődéstörténet mulasztásai közé tartozik.⁷ Ugyanakkor egy jó és komplex áttekintés hiánya megnehezíti, hogy a magyarországi joghallgatókról előkerülő adatokat a modern jogtörténeti módszereknek megfelelően – a jogi tudás magyarországi fejlődésének összefüggésében – elemezhessük, hiszen meglehetősen keveset tudunk a jogi oktatás szervezetről, menetéről és tartalmáról, különösen a Mária Terézia reformjait megelőző időkből.

Hermann Göhler: Einzugsbereich der Wiener Universität im burgenländisch-westungarischen Raum (1365–1850). In: *Burgenland. Ein deutsches Grenzland im Südosten*. Hrsg. H. Hassinger–F. Bodo. Wien 1941.; *Endre Kovács*: Die Beziehungen der Wiener Universität zu Ungarn zur Zeit des Humanismus. *Österreichische Osthefte* (1965) 195–204.; *Klímes Péter*: Bécs és a magyar humanizmus. *Palaestra Calasanciana* 5. (1934) 95–102.; *Kurt Mühlberger*: Das Wiener Studium zur Zeit des Königs Matthias Corvinus. In: *Universitas Budensis 1395–1995*. Szerk. Szögi László – Varga Júlia. Bp. 1997. 89–116.

- 4 *Schrauf K.*: A bécsi egyetem i. m.; *Stefan Barta*: Ungarn und die Wiener Universität des Jesuitenzeitalters. Bp. 1937.; *Astrid Harhammer*: Die Ungarische Nation an der Universität Wien (1453–1711). Dissertation. Manuskript. Wien 1980.; *József Mihály Kiss*: In Ungarn geborene Studenten an der Universität Wien 1715–1789. In: *Universitas Budensis 1395–1995*. Szerk. Szögi László – Varga Júlia. Bp. 1997. 287–294.; *László Szögi*: Zur Rolle der Wiener Universität im ungarischen Hochschulwesen von den Anfängen bis zum ersten Weltkrieg. In: *Mensch–Wissenschaft–Magie. Mitteilungen der Österreichischen Gesellschaft für Wissenschaftsgeschichte* 20. Wien 2000. 203–208.; *Szögi László*: A magyarok bécsi egyetemjárása a kezdetektől 1918-ig. In: *Császár és király 1526–1918. Katalógus*. Szerk. Fazekas István – Ujváry Gábor. Bécs 2001. 101–104.
- 5 *Kiss József Mihály*: Magyarországi diákok a Bécsi Egyetemen. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 2.) Bp. 2000.; *Kissné Bognár Krisztina*: Magyarországi diákok a bécsi tanintézetekben 1526–1789. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 13.) Bp. 2004.; *Varga Júlia*: Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom kisebb egyetemein és akadémiáin 1560–1789. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 12.) Bp. 2004.
- 6 Az orvosi karra vö. *Kapronczay Károly*: A Bécsi Egyetem orvosi karának és a Natio Hungaricának kapcsolatai. *Orvostörténeti Közlemények (Communicationes de Historia Artis Medicinae)* 81. (1977) 27–41.
- 7 A legfontosabb figyelembe veendő munkák: *Rudolf Kink*: Geschichte der kaiserlichen Universität zu Wien. 2 vol. Wien 1854.; *Rudolf Kink*: Die Rechtslehre an der Wiener Universität. Geschichtliches Fragment, als Beitrag zur österreichischen Rechtsgeschichte. Wien 1853.; *Wilhelm Emil Wahlberg*: Die Reform der Rechtslehre an der Wiener Hochschule seit deren Umwandlung zu einer Staatsanstalt. In: *Gesammelte kleinere Schriften und Bruchstücke über*

IV. Források és elemzések a történezműhelyéből

A bécsi jogi oktatás viszonyainak az 1753-as reformokat megelőző, akár vázlatos bemutatását is más lapokra hagyva, legyen elég megelégednünk azzal, hogy a bécsi jogi kart a 16–17. században nagy jóindulattal sem lehet a vezető európai jogi karok közé sorolni. Azt mondhatjuk, hogy az I. Ferdinánd nevéhez kötődő 1533., 1537. és 1554. évi reformok két egész évszázadra meghatározták a tanszéki beosztást, az oktatott tárgyak körét és a jogászprofesszorok feladatait,⁸ valamint ez idő alatt sem a szervezeti keretekben, sem az oktatás tartalmában, sem a kar és a tanárok anyagi ellátottságában nem állott be változás,⁹ s ez már a 16. század második felében legfőbb regionális jelentőségűvé degradálta a bécsi jogi kart az európai jogászképzés egységes ismeretanyagra és egységes oktatási módszerekre alapozó palettáján.¹⁰ Ami a 16. század első felében még haladónak számított,¹¹ az a 17. századra teljesen fejlődésképtelenné és zsákutcává vált. A 17. század egyetlen nevesebb jogászt sem tudott felmutatni a bécsi kar oktatói között. A fakultás falai között jelentősebb jogi szakmunka nem született, még az oktatott római jog területéről sem. A mindennapi joggyakorlat szempontjait figyelmen kívül hagyó, nagy hanyagsággal tartott előadásokat csak amiatt látogatta a hallgatóság, mert az ügyvédi cím elnyeréséhez és egyes tisztségek betöltéséhez kötelező volt a doktori cím megszerzése.¹²

Az egyetem jezsuita vezetés alá kerülése (1623) sem kedvezett a két világi karnak, az orvosi és jogi fakultásnak: nem részesültek a rend anyagi juttatásaiból, hiszen az egyetem szigorú urai szemében csupán másodrendű tevékenységet fejtettek ki. Mindazonáltal látnunk kell azt is, hogy a bécsi jogoktatás a 17. század második felétől szükségszerűen közeledett – elsősorban módszertanilag (a humanista szövegértelmezés haszontalan ter-

Strafrecht, Strafprocess, Gefängnisskunde, Literatur und Dogmengeschichte der Rechtslehre in Oesterreich. vol. 2. Wien 1877. 1–54.; *Artur Goldmann*: Die Universität Wien. In: Geschichte der Stadt Wien. vol. 6. Wien 1918.; *Hans Lentze*: Die juristische Fakultät der Universität Wien. In: Religion, Wissenschaft, Kultur. Jahrbuch der Wiener katholischen Akademie. Wien 1965. 77–84.; *Franz Gall*: Alma Mater Rudolphina 1365–1965. Die Wiener Universität und ihre Studenten. Wien 19653.; *Hans Voltolini*: Die Rechts- und Staatswissenschaftliche Fakultät. In: Die Universität Wien, ihre Geschichte, ihre Institute und Einrichtungen. Hrsg. Akademischer Senat. Düsseldorf 1929². 22–24.

- 8 Vö. *Goldmann, A.*: Die Universität i. m. 122–124.; *Kink, R.*: Geschichte I/I. i. m. 275. és *Kink, R.*: Die Rechtslehre i. m. 37–38.
- 9 Vö. *Notker Hammerstein*: Aufklärung und katholisches Reich. Untersuchungen zur Universitätsreform und Politik katholischer Territorien des Heiligen Römischen Reichs deutscher Nation i. m. 18. Jahrhundert. (Historische Forschungen 12.) Berlin é. n. 174.
- 10 *Helmut Coing*: Die juristische Fakultät und Ihr Lehrprogramm. In: Handbuch der Quellen und Literatur neueren europäischen Privatrechtsgeschichte. Neuere Zeit (1500–1800). Das Zeitalter des gemeinen Rechts. II/I. Wissenschaft. Hrsg. uó. München 1977. 3–102.
- 11 Joggal állapítható meg, hogy a német jogterületen a bécsi 1537-es jogi kari statútum írta elő legisztáiban a humanista, filológiai-esztétikai, történeti-antikvárius irányzat oktatási programjának követését. *Karl Heinz Burmeister*: Einflüsse des Humanismus auf das Rechtsstudium am Beispiel der Wiener Juristenfakultät. In: Der Humanismus und die oberen Fakultäten. Hrsg. G. Keil–B. Moeller–W. Trusen. Weinheim 1987. 167.
- 12 *Kink, R.*: Geschichte I/I. i. m. 388–389.

Redite ad cor

heit fokozatosan levetkőzve) – a birodalom többi egyetemének oktatási gyakorlatához. A tantárgyi választék ugyan több kísérlet ellenére sem bővült, a *ius communen* alapuló tananyag azonban egyre inkább a német egyetemekéhez hasonló („standard”) szervezeti, tantervi és módszertani keretek között került oktatásra. Mindez lehetővé tette, hogy a kar a 17–18. század fordulóján – viszonylagos nívótlansága ellenére is – újra részesévé váljon az európai jogászság szellemi és szakmai mobilitásának, különösen fontossá válva az erősödő Habsburg Birodalom jogászsága számára.

A 17. századi stagnáció után azonban még a 18. század elején is többször ahhoz vezetett a takarékoság, hogy egyes tanszékek hosszabb-rövidebb időre betöltetlenek maradtak.¹³ Egy 1730-as évekből származó emlékirat szerint a jezsuiták annyira ügyeltek a tanokra, hogy még *exertitii gratia* sem kerülhettek be új vélemények az oktatásba. A kor közvéleménye ebben látta az okát annak, hogy oly sok osztrák *Cavalliers* kereste fel Leident, hogy ott hallgathassa a modern jogi tárgyakat.¹⁴ A jezsuitáktól való félelemre vezethető vissza továbbá az osztrák jogi szakirodalom szinte teljes hiánya is. A 18. század első felében is csak néhány praktikus kézikönyv sorolható az igényesebb művek közé.¹⁵

A szervezeti reformok és újítások elmaradtak, és a kar csaknem két évszázados vegetálásának csak Mária Terézia reformjai vetettek véget. A Habsburg állam egyre növekvő hivatalnokigénye ekkor kényszerítette ki végleg azokat a reformokat, amelyeket más német államok már évszázaddal korábban megvalósítottak.¹⁶ A Magyarországról származó, és az egyetemi iratokból beazonosítható joghallgatók száma jól tükrözi a kar visszamaradottságát. Bár a rendelkezésre álló források jellegzetességei¹⁷ miatt lehetetlen biztos

-
- 13 Így például 1729–31 között a Codex tanszéke, mely egészen 1739-ig nem lábalt ki a válságából. Goldmann, A.: Die Universität i. m. 124.
- 14 Johann Basilius Küchelbecker: Allerneuste Nachricht vom Römisch-kaiserlichen Hofe. Hannover 1730. c. művét idézi Goldmann, A.: Die Universität i. m. 125.
- 15 Páldául Adam Josef Greneck: De jurisdictione hodierna ad Praxim austriacam infra onasum. Vindobonae 1733. Vö. Friedrich Kübl: Geschichte der österreichischen Advokatur. Wien 1967. 66.
- 16 Grete Klingenstein: Vorstufen der thesesianischen Studienreformen in der Regierungszeit Karls VI. Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung (továbbiakban MIÖG) 76. (1968) passim. főként 354.
- 17 Az egyetem fő matrikulájában csak a 17. század utolsó évtizedétől kezdtek el a hallgatók által választott szakokat tudatosan megjelölni. A korábbi gyakorlatból ez teljesen hiányzott. Az 1690 előtti korra a jogi kar matrikulája, illetve a *Natio Hungarica* anyakönyve sem segített igazán a hazánkból érkezett joghallgatók azonosításában. Vö. Willy Szaivert – Franz Gall: Die Matrikel der Universität Wien. (Publikationen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 6. Reihe: Quellen zur Geschichte der Universität Wien, I. Abteilung) I. 1377–1450. Graz-Köln 1956.; Uő.: II. 1451–1518/I. Graz-Wien-Köln 1967.; Uő.: III. 1518/II–1579/I. Wien-Köln-Graz 1971.; Franz Gall – Hermine Paulhart: IV. 1579/II–1658/59. Wien-Köln-Graz, 1974.; Franz Gall – Marta Szaivert: V. 1659/60–1688/89. Wien-Köln-Graz 1975.; Kurt Mühlberger – Walter Schuster: VI. 1689/90–1714/15. Wien-Köln-Weimar 1993. Kéziratban lásd Universitätsarchiv Wien, (továbbiakban UAW) Universitätsmatrikel M9 – Bd. IX. (1716–1746), M10 – Bd. X. (1747–1778), M – II Bd. XI. (1779–); UAW Matricula facultatis iuridicae: J2 Bd. II. (1442–1557), J3 – Bd. III. (1558–1606), J4 – Bd. IV. (1578–1657), J5 – Bd. V. (1606–1667), J6 – Bd. VI. (1633–1740); Schrauf Károly: A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig. (Magyarországi tanulók külföldön 4.) Bp. 1902.

IV. Források és elemzések a történezműhelyéből

képet kapnunk arról, hogy 1526 után a bécsi egyetemen megfordult sokezerényi magyarországi hallgató hogyan oszlott el a négy kar között, a bölcsészkaron tanulók közül mennyien jutottak el felsőbb karokra, mégis feltűnően kevés joghallgatóként azonosítható diák érkezett a királyi Magyarországról és Erdélyből. 1526 és 1753 között 50 személy kerülhetett joghallgatóként azonosításra, ami az erre az időszakra eső 4188 beiratkozásnak¹⁸ bő egy százalékát teszi ki.

Más helyen már megállapításra került,¹⁹ hogy a magyarországi jogász peregrinusok utazási célpontjaikként – jól kimutathatóan – törekedtek a legrangosabb, legmodernebb képzést nyújtó jogi karokat kiválasztani, tehát e tekintetben Bécsnek nem lehetett esélye egészen az 1750-es évek végéig. Ennek ellenére kevésnek – csak a nem kielégítő forráshelyezettel magyarázhatónak – kell tekintenünk ezt a bő egyszázaléknyi joghallgatói arányt. Elsősorban a 17. század második felében feltételezhető nagyobb számú katolikus joghallgató Bécsben. Ez a tény összefügghet az itáliai egyetemek szerepének csökkenésével, illetve a pesti egyetem jogi karának nehézkes indulásával. Magyarországi jogra iratkozókkal bizonyosan a 18. század húszas éveitől találkozhatunk nagyobb számban az egyetem matrikulájában. Ez a hazai igazgatási viszonyok konszolidálódásával és a bírósági szervezeti reformok bevezetésével is magyarázható. A magyarországi joghallgatók létszámában a nagy ugrást az 1753-as nagy reformokat követő 25-30 év jelentette.

Ugyanakkor megjegyzendő, hogy az említett 50 hallgató között aránytalanul magas a tanulmányait jogi doktori címmel befejezők száma. Míg az összes magyarországi joghallgató tekintetében ez az arány alig nyolcszázaléknyi, a Bécsben jogi doktori címet szerzett 16 peregrinus több mint 30 százalékot jelent. Különös érdeklődésre tarthatnak számot közülük azok, akik Bécsben maradva a császárváros jogászainak sorába álltak, és a Doktorkollégium tagjaiként kisebb-nagyobb nyomot hagytak maguk után. Legnagyobb szerepük az 1730-as és 40-es években volt, amikor a testület (annak változó taglétszáma miatt) nyolcada-tizede „*Hungarus*” betelepült volt. Ezért vizsgáljuk az alábbiakban ezt az időszakot.²⁰

Mielőtt a féltucatnyi hosszabb-rövidebb életrajz kerülne sorra, röviden ismerkedjünk meg a kora újkori jogi karok jellegzetes korporatív szervével, a doktorok kollégiumával.

A doktorok kollégiuma

A *Collegium Doctorum* szinte valamennyi európai jogi karon létezett,²¹ olyan középkorból áthagyományozott korporációként, amely bizonyos öngazgatást engedett meg az egyre inkább állami intézménnyé váló egyetemeken. Ugyanakkor az egyetlen egyetemi

18 Vö. Kissné Bognár K.: Bécsi i. m. az 1753. év végéig 4188 magyarországi hallgatót tart nyilván a bécsi egyetemen. Megjegyzendő, hogy néhány általam azonosított joghallgató nem szerepel a nyilvántartásában.

19 Szabó Béla: Magyarországi jogi stúdiumai külföldi egyetemeken. Kandidátusi értekezés. Kézirat. Miskolc 1993.

20 Terjedelmi korlátok nem teszik lehetővé e helyen valamennyi Magyarországról jött kollégiumi tag adatainak vizsgálatát. Valamennyiük bemutatására más helyen kerülhet sor.

21 Az intézmény európai fejlődésére lásd Coing, H.: Handbuch II/I. i. m. 16–19.

Redite ad cor

önigazgató szervnek is kell tekintenünk a kora újkorban. A késő középkortól ugyanis megfigyelhető volt a bolognai típusú hallgatói önzagatás teljes felszámolódása. Az egyetemek Európa-szerte betagozódtak a fejedelmi közigazgatásba, ami a későbbiekben a szabályokat adja, és rendezzi az egyetem külső és belső viszonyait. A hallgatói egyetem teljesen eltűnt: leginkább a német egyetemeken figyelhető meg, hogy a hallgatói szervezetek teljesen jelentőség nélkülivé váltak. Az itáliai egyetemeken is visszaszorult a diákság jelentősége. A *natiok* is – melyek a középkori egyetemek hordozói voltak – eltűntek vagy teljesen jelentéktelenné váltak, igaz, lassú fejlődés folyamánként.

A kora újkor elején alapított új egyetemek már egyértelműen nem a hallgatók korporációi. Csak a doktorok vagy az alkalmazott professzorok alkothattak korporációkat.²² Az oktatók közössége az egyetem életének irányításában két szinten vehetett ekkortól kezdve részt: egyetemi és kari keretek között. Az egyetem reprezentatív és igazgatási feladatokat megbízott vezetője, a rektor – a kora újkorban már – a professzorok közül került ki. Munkáját kisebb-nagyobb tanács segítette, amelyben azonban általában ott találjuk a fejedelem képviselőjét is.

A kari szintű vezető szerv szinte mindenütt a doktorok kollégiuma (*collegia doctorum*) lett, amely eredetileg a karon fokozatot szerzett és ott tanító doktorokból állt. A késő középkorban ez változott: a taglétszámot céhjellegű megfontolások alapján korlátozták, felvételi feltételek kerültek előtérbe, és a családi kapcsolatok is egyre inkább számítottak. Kialakult az a felfogás – és ez a fejedelmi finanszírozás egyenes következménye –, hogy a Doktorkollégium nem minden tagja ad már elő. Az oktatás egy kisebb csoport (a tulajdonképpeni professzorok vagy *regentes*) feladata maradt, akik szintén csoportot képezhettek egyes egyetemeken. A megkülönböztetések jelentősek voltak a valóban *lecturaval* rendelkező és oktató, valamint a kollégiumhoz tartozó, de nem oktató doktorok között. Sokszor egy *lecturaval* rendelkezés sem jelentette, hogy az illető valóban előadott. A nem oktató doktorok azonban beleszólhattak a professzúrák betöltésébe, és – főleg a német egyetemeken – nagy szerepet kaptak a kar szakértői tevékenységében (*Spruchkolleg*).²³

A bécsi jogi kar *Collegium Doctorum*ának szerepe megfelel az európai szokásoknak. A Bécsben élő és jórészt ott végzett jogászok e testület tagjaiként kapcsolódhattak be aktívan az egyetem életébe. A tagoknak aktív és passzív választójoguk volt az egyetemi és kari tisztségek tekintetében. A nem tag jogászoktól polgárjogukban és bizonyos tiszteletbeli jogosítványok élvezetében különböztek,²⁴ és ugyanakkor rendszeresen részesültek a kar bevételeiből is.

Más európai egyetemekkel ellentétben a bécsi kar Doktorkollégiumába viszonylag könnyű volt bekerülni. Jogi doktori cím és bizonyos taxa megfizetése volt az előfeltétel. Kimutatásra került, hogy a tagok négyötödénél rögtön a doktori cím megszerzése (*pro-*

²² Coing, H.: Handbuch II/1. i. m. 16–17. Példaként szolgálhatnak Marburg, Altdorf, Straßburg, Leiden s más holland egyetemek.

²³ Uo. 18–19.

²⁴ Hartwig Steiner: Die Mitglieder der „Hohen Schule“. Zur Sozialgeschichte der Wiener Akademiker im 18. Jahrhundert. Dissertation. Manuskript. Wien 1972. 85.

IV. Források és elemzések a történezműhelyéből

motio) után megtörtént a felvétel.²⁵ A kari jegyzőkönyvekből és címtárakból kitűnik, hogy a 17–18. században 30–60 tag között ingadozott a kollégium tagjainak száma.²⁶

A nem Bécsben doktori fokozatot szerettek számára már a kezdetektől egy sajátos felvételi eljárás alakult ki, az úgynevezett *repetitio*. Mivel Bécsben csak a jogi kari tagsággal rendelkezők folytathattak ügyvédi gyakorlatot, a felvételi előfeltételek szigorításával, a *repetitio* lehetőségének korlátozásával a kar, illetve az uralkodó jelentősen befolyásolhatta a tagság és a bécsi ügyvédi rend összetételét.²⁷ A *Collegium* egészen 1752-ig döntő befolyással volt a tanszékek betöltésére, a meghívandó professzorok kiválasztására. A Doktorkollégium tagjai jórészt ügyvédként („*Hof- und Gerichtsadvokat*”) keresték kenyerüket. A jogászdoktorok sokszor tűntek fel, mint egyes érsekségek *consistoriumi* tanácsosai, bírósági ülnökök (például a *Hofmarschall* bíróságánál), udvari és hadi tanácsosok vagy éppenséggel jegyzők.²⁸

A tagok között külön csoportot képeztek a professzorok, igaz, létszámuk csekély, hiszen a 16. század közepétől kezdve (egészen Mária Teréziáig) mindössze négy rendes professzor tevékenykedett a jogi karon. Ha a négy rendes tanáron kívül más oktatók is feltűntek a jogi karral kapcsolatos forrásokban, ezen tanárok legfeljebb csak címzetes professzoroknak tekinthetők, és elsősorban a császári nemes gyermekek tanáraiként működtek.²⁹ A professzorok egyébként gyakran láttak el felelősségteljes feladatokat, töltöttek be udvari és kormánytanácsosi tiszteket. Vagyoni viszonyaik az ügyvédekéhez voltak hasonlatosak, annak ellenére, hogy végig a korszakban jellemző panasz volt az állami bérek elmaradozása.³⁰

A jogászok képviselőit az egyetemi méltóságok viselői inkább az ügyvédek köréből kerülnek ki, hisz a rektori tiszttel kivételével a professzorok alig viseltek köztisztviselést az egyetemen.³¹ A Doktorkollégium tagjai (de nem a professzorok) közül kerültek ki a dékánok, a legidősebb tag töltötte be a kari *senior* tiszttét. Természetesen ők adták a kar

25 Steiner, H.: Mitglieder i. m. 85.

26 UAW Juristische Dekanatsakten Fasc. I/3 (180/1–2) 1590–1740. és Kayserlicher und Königlicher wie auch Ertz Herzoglicher und dero Residenz-Stadt Wienn Staats- und Stadts Kalender. Wien, 1702, 1709/10, 1721, 1723, 1724, 1726, 1729, 1731–1735, 1737–1740, 1746–1748, 1750, 1752, 1754, 1756, 1758, 1760, 1763, 1765, 1769, 1770, 1772–1776, 1778, 1779, 1781, 1784, 1785, 1787–1789. (továbbiakban Schematismus).

27 A felvételi szabályok elsősorban a 18. század első felében és Mária Terézia alatt szigorodtak. Kink, R.: Geschichte II. i. m. passim.; Eva Sager: Die Universität Wien unter Maria Theresia. Dissertation. Manuskript. Wien 1978. 122–123.

28 Steiner, H.: Mitglieder i. m. 73–76.

29 Goldmann, A.: Die Universität i. m. 124.

30 A jogi kar 17. századi stagnációjának egyik fő okát Kink a pénzügyek rendezetlenségében látja. 1533 és 1724 között alig volt olyan év, amikor az egyetemnek járó pénzek valóban be is folytak volna az egyetem kasszájába. A megközelítően 4000 forint járandóság helyett 1751-ig az átlagban 300–400 forintot tudott csak az egyetem rendelkezésére bocsátani. Ezzel szemben a jogászprofesszorok előírt évi fizetése – ekkor – 100 és 170 forint között lett volna. Kink, R.: Die Rechtslehre i. m. 48. Vö. Klingenstein, G.: Vorstufen i. m. 338.

31 A professzorok 1757 után egyébként is ki lettek zárva az egyetemi tisztviselők közül. Vö. Gall, F.: Alma i. m. 20.

Redite ad cor

védőszentjének, Szent Ivónak éves ünnepéért felelős *Ivonista* személyét is. Gyakran feltűntek a tagok, továbbá mint az egyes nemzetek *procuratorai*. Utóbbi két tiszteleti funkció betöltéséhez az adott doktornak igencsak tehetősnek kellett lennie, mivel ezen tisztekekkel nem járt fizetés, annál több költség.³²

Mivel a Doktorkollégium tagjainak jó része (s a később bemutatandó magyarországi tagok valamennyien) ügyvéd volt, érdemes lehet néhány gondolatot a 17–18. századi bécsi ügyvédségre áldozni.³³ Mindenképpen kiemelendő, hogy a 17. századtól az ügyvédek-től egyre több olyan ismeretet követeltek meg, amely szükségszerűen túlmutatott az egyetemen elsajátíthatókon: az állam nem elégedett meg többé az akadémiai fokozattal, de az még mindig elengedhetetlen volt. További feltétel volt, hogy az ügyvédjelölt bizonyos joggyakorlatot folytasson egy ügyvédnél, és letegye az ügyvédvizsgát. Ez az egyetemi kereteken túlmutató elvárás annál inkább szükséges volt, mivel az egyetem a gyakorlattól viszonylag távol álló római jogot oktatta, és a hazai jog nem szerepelt a tananyagban. Az ügyvéddé válás feltételül tehát a következők kerültek előírásra: jogi doktori cím, egyéves gyakorlat, jogi kari tagság, feddhetetlenség, a latin nyelvben való jártasság és ügyvédi vizsga a jogi kar dékánja és két-három professzora előtt.³⁴

A 17. században az ügyvédek elsősorban magánjogi ügyekben tevékenykedtek, de ebben a korban az ügyvédek igénybe vették a politikai-adminisztratív eljárásokban is, vagyis a jogvégzetek kezdték meghódítani a központi és helyi adminisztrációt is. A 17. század végére a gyakorlati jogász pályák teljesen polgáriakká váltak, de a jogvégzetek tevékenységi lehetőségei bizonyos értelemben beszűkültek. A szakképzett hivatalnokok iránti igényét ugyanis az állam ekkor más forrásból látta kielégíthetőnek. Az egyetem tudományos hívtatlansága és a hallgatói erkölcsök elszabadulása miatt a felsőbb osztályok tagjai a kor német divatjának megfelelően elfordultak az egyetemtől,³⁵ és más oktatási formákban (nemesi akadémiák) biztosították fiaik nevelését. Az akadémiák tanterve jelentősen eltért a bécsi egyetemétől, modernebb volt annál, a jogtudományok területén például az egyetemen elhanyagolt tárgyakat is oktatták (például állam- és nemzetközi jog). Ezzel az egyetem jelentős konkurenciát kapott, és az akadémiák hamarosan fontos előiskolái lettek a magasabb állami tisztségek felé törekvők, elsősorban a jövő diplomatai számára.³⁶ A 18. század elejétől tehát egy *doctor juris* nem reménykedhetett többé fényes hivatali karrierben, vagy legalábbis nagyon ritka volt az effajta kiemelkedés az ügyvédségre képesítettek közül.³⁷ A kormány erre azzal reagált, hogy rendelkezéseket ho-

32 A magyarországi tagok életrajzában megjelenő tisztségek szükség szerinti bemutatására alább – első jelentkezésükkor – kerül sor.

33 Az alábbiakra vö. *Kink, R.*: Geschichte i. m. passim.; *Kübl, F.*: Advokatur i. m. passim.; *Alfred Fischer*: Das österreichische Doktorat der Rechtswissenschaften und die Rechtsanwaltschaft. (Forschungen zur Rechts- und Kulturgeschichte. 7.) Innsbruck–München 1974.

34 *Kübl, F.*: Advokatur i. m. 57.

35 *Klingenstein, G.*: Vorstufen i. m. 346–350.; *Helmut Engelbrecht*: Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Erziehung und Unterricht auf dem Boden Österreichs. 3. Von der frühen Aufklärung bis zum Vormärz. H. é. n. 51–59.

36 Például a bécsi akadémia történetére vö. *Anton Mayer*: Die ständische Akademie in Wien. Blätter des Vereines für Landeskunde von Niederösterreich. N.F. XXII. (1888) 311–354.

37 *Kübl, F.*: Advokatur i. m. 67.

IV. Források és elemzések a történezműhelyéből

zott a jogvégzettek és az ügyvédek számának korlátozására. 1693. január 1-jén például megtiltották, hogy szegény hallgatók az egyetemen tanuljanak.³⁸ 1699. május 27-én elrendelték, hogy csak ötévente és csak öt *promotiót* lehet tartani, és minden egyes doktori eljárás a császár engedélyét is megkívánta.³⁹ Végül nagyon magas promóciós díjat alapítottak meg (2500 gulden).⁴⁰ Mindezek mellett 1736. december 14-én korlátozták, és nem csak a felsőbb bíróságok melletti ügyvédek számát. Ezen intézkedések természetesen jelentős passzív ellenállást okoztak az ügyvédek körében. Ez a rendelet jelentette az osztrák ügyvédség történetének mélypontját. Ettől az időtől lassú felemelkedés és fejlődés volt megfigyelhető, mind a szakma tekintélye, színvonala, mind a közéletben betöltött szerepe tekintetében.⁴¹

A magasabb bíróságok általánosságban maguk gyakorolták a náluk tevékenykedő ügyvédek felett a fegyelmi jogkört. Az alsóbb bíróságokhoz engedélyezett ügyvédek felett viszont az egyetem jogi kara gyakorolta ezt, csakúgy, mint minden akadémiai polgár felett. Az ügyvédekkel szemben alkalmazott szankciók között gyakori volt a pénzbüntetés, az eltiltás, az ügyvédi praxis megvonása, sőt a szabadságvesztés kiszabása is.⁴² Természetesen a Doktorkollégium tagjai és családtagjaik is az egyetem és a kar *jurisdictio* alá tartoztak, mint azt a magyarországi származású tagok jogi ügyei is igazolják majd.

A Doktorkollégium magyarországi származású tagjai

I. A kismartoni *Carolus Cischini*, aki valamikor 1673 körül született,⁴³ 1695-ben iratkozott be a bécsi *artista* kar *phisycus* osztályába.⁴⁴ Alig egy év elteltével már a *baccalaurei philosophiae* között találjuk,⁴⁵ ugyanakkor nincs nyoma annak, hogy *magisteri* címet szerzett volna. 1699-ben már mint harmadéves joghallgató beszél a Szent Ivó-ünnepen a kar nevében, ami mutatja, hogy jelentős vagyonnal rendelkező családja vagy tekintélyes pártfogói lehettek. Ez utóbbit valószínűsíti, hogy beszédét Franciscus Cischini császári tanácsosnak és plébánosnak ajánlotta.⁴⁶

38 *Kübl, F.*: Advokatur i. m. 71.

39 *Kink, R.*: Geschichte i. m. 401.

40 Ezen hatalmas összeg tényleges befizetésére nem találtam utalást az általam átvizsgált aktákban.

41 *Kübl, F.*: Advokatur i. m. 68.

42 Uo. 60.

43 Wiener Stadtbibliothek, Portheimkatalog.

44 *Carolus Cyschini Praenob: Hung: Physicus.* – UAW Universitátmatrikel M8 fol. 54r. Kissné ezen adatot nem hozza. *Vö. Kissné Bognár K.*: Bécsi i. m. 172.

45 *Carolus Cischini, Praenobilis Ung: Eisenstadiensis.* – UAW PH22 Promotor. fol. 76r.; 1696 D. *Carolus Cischini Praenob Ungarus Eisenstadiensis.* – UAW NH 2. fol. 64b.

46 Régi Magyar Könyvtár (továbbiakban RMK) III. 7076.

Redite ad cor

Locher szerint 1700-ban lépett a jogi doktorok közé,⁴⁷ és 1702-től bizonyosan a doktori kollégium tagja lett.⁴⁸ Doktori *dissertatio*ja nem lelhető fel, talán ki sem nyomtatták. A doktori kollégium tagjaként ügyvédi praxist folytatott, és élete során valamikor nemesi címet kapott. Több gyermeke született Elisabeth v. Flamburggal kötött házasságából. Egyik fia, Franciscus Ernestus (talán egy korábbi házasságból?) 34 éves joghallgatóként halt meg 1747-ben.⁴⁹ Másik fia a sok közül, Leopold Ludovicus v. Cischini hivatalnoki pályára lépett udvari kancellista (*Kayl: geheimer Reichs Hof-Kanzlist*), udvari *registrator* (*Reichs Hof Registrant*) lett. Fiai között találunk még katonát és szerzetest is.⁵⁰

Egyetemi kapcsolataira utal, hogy a kötelező beiratkozáson kívül 1705-ben újra beiratkozik a *Natio Hungarica* anyakönyvébe,⁵¹ 1729-ben az *Ivonista* tisztségét látta el.⁵² A harmincas években és talán a negyvenes évek elején a Molitorische Stiftung *superintendensi* tisztségét töltötte be.⁵³ Az 1678. március 11-én létrehozott alapítvány eredetileg az alapító leszármazottainak, majd ezek nem lévén, elzászi hallgatóknak nyújtott segítséget bécsi tanulmányaikban.⁵⁴ Ügyvédi tevékenységéről nem sokat tudunk. Az egyetemi *consistorium* mérhetetlenül gazdag anyagában azonban több olyan periratot találhatunk, melyben Cischini, mint fél szerepelt. Ezek közül a legjelentősebb egy Paul Franz Müller ellen folytatott kezességi per („*fidejussio nomine*”), amely tizenkilenc évnél tovább tartott.⁵⁵

1748. augusztus 16-án halt meg, és a szabályok szerint az egyetem szervei (az egyetem *syndicusa* és *notariusa*) bonyolították le a hagyatéki eljárást. Az eljárással kapcsolatos

47 1700 D. Carolus a Cischini. – UAW. B 141/2. Speculi Academici Viennensi Pars Secunda Continens inter alia Seriem Doctorum qui in gremium quator facultatum Universitatis Viennensis admissi sunt, Et Synopsim Historicam Universalem praecipuarum rerum, qua ab anno MCCCLXV ad haec Usque Tempora contigerunt, cuilibet Lectori commodam, Auctore eodem D. Joanne Josepho Lochner U.J.D. Viennae Austriae MDCCLXXIV. (továbbiakban *Locher, J.J.: Speculum 2.*) 51.

48 Schematismus 1702–1748.

49 Franciscus Ernestus Cischini Studiosus Juris 34. Jahr alt des Herren Carl Cischini J:U:Dris leiblichen Sohn den 13. hujus mit hinterlassung eines Testaments. – UAW Verlassenschaftsabhandlungen Fasc 79. Nr.3.

50 UAW Verlassenschaftsabhandlungen Fasc 79. Nr.1.

51 Ezt két bejegyzés is megőrökíti: 1705 Perillustris, Carissimus, ac Consultissimus Dominus Carolus Cischini, J.U.D. – UAW NH 2. fol. 69b; Dedit Dnus Carolus Cischini J.U.D. prius in Matricula Nationis inscriptus pro inscriptione I R. 30 X. – UAW NH 2. fol. 286b.

52 Cischini Carolus, Ivonista, 1729. vö. Speculum Academicum Viennense, Sue magistratus Antiquissimae et Celeberrimae Universitatis Viennensis a Primo ejusdem Auspicio ad nostra Tempora Chronologice, Historice, et Lemmaticae exhibitus a D. Joanne Josepho Locher J.U.D.Viennae Austriae, MDCCLXXIII. (továbbiakban *Locher, J. J.: Speculum 1.*) 444.

53 Schematismus 1731, 1739, 1740. 1746-ban már nem tölti be ezt a tisztséget.

54 *Carl Ferdinand Mautner Ritter von Markhof – Eugen Guglia: Die Wiener Stiftungen. Ein Handbuch.* Wien 1895. passim. szerint az alapítvány még 1788-ban is létezett.

55 UAW Konsistorialakten Fasc. III. Lit. C. Nr. 49. A per tárgya 8000 R[ajnai] forint tartozás, melyből még 6000 R[ajnai] forint járt volna a felperes Müllernek, illetve jogutódainak. A levéltárban több másik per is található Lit. C alatt az 1719., 1735. és 1746–48. évekből.

IV. Források és elemzések a történezműhelyéből

aktákból⁵⁶ kiderül, hogy közepes vagyonnal rendelkezett (mintegy 8000 forint), inventáriumának tanúsága szerint 122 kötetes könyvtárat (túlnyomórészt jogi könyveket) hagyott maga után.⁵⁷ A hagyatéki eljárással kapcsolatos aktában megtalálható rengeteg iratból kitűnik, hogy sok követelés volt a vagyonnal szemben az örökösök ellen, de azok javára is a kintlévőségek behajtása érdekében. Mivel az egyetem *consistoriuma* felügyelte a vagyonkezelést, és ezért mindenről tudnia kellett, a vagyon későbbi kezelésével kapcsolatos iratok tömege is megtalálható Cischini aktájában.

Dr. Carolus Cischini és a Mária Terézia reformjai előtt beiratkozott magyarországi származású joghallgatók listáján szereplő vimpáci Carolus Jacobus de Cischini között – aki később szintén jogi doktor lett, és volt a magyar nemzet *procurator*⁵⁸ is – nem lehetett rokoni kapcsolatot felfedezni.

2. *Georg Rudolph Ribics* (Ribicz, Ribitsch) 1706 körül születhetett, és 1764-ben halt meg Bécsben.⁵⁹ Az oszlopi (Sopron vármegye), valószínűleg horvát családból származó ifjú az egyetemi dokumentumok tanúsága szerint 1721-ben tűnt fel először a bécsi egyetemen, mint a *phisycus* osztály tanulója,⁶⁰ ugyanakkor már abban az évben a *baccalaureus* címet,⁶¹ egy évre rá a *magister philosophiae* titulust is megszerezte.⁶² Jogi tanulmányainak részleteiről nem sokat tudhatunk. Az biztos, hogy 1728-ban beiratkozott a jogi kar anyakönyvébe,⁶³ és 1729 márciusában Joannes Josephus Antonius Renz Pandekta professzor segítségével készítette el a tanulmányok lezárásához szükséges *dissertációját*.⁶⁴ Nem bizonyos, hogy erre a munkára vonatkozik a jogászdékáni iratokban szereplő bejegyzés ebből az évből.⁶⁵ Mivel azonban másik *dissertációt* nem ismerünk a joghallgató Ribicstől, valószínűleg ez szolgált alapul későbbi doktorrá avatásához is, amelyért – már doktorként – jóval nagyobb összeget (a szokásos 100 guldent) kellett lefizetnie honfitársával, Wachtllal együtt 1731-ben.⁶⁶

56 H. Karl v. Cischini J.U.D. Hof- und Gerichts Advocat 16. mense augusto 1748 ab intestato gestorben. – UAW Verlassenschaftsabhandlungen. Fasc 79. Nr.1.

57 Könyveinek listája megtalálható az inventariumban.

58 Procurator Hungarus: 1769 D. Carolus Jacobus Nobilis de Cichini, J.U.D. Aulæ & Judiciorum Advocatus. – *Locher, J. J.*: Speculum I. i. m. 275.; 1770 Procuratore Perillustri, ac Consultissimo Domino Carolo Jacobo Nobili de Cichini J. U. Doctore, Aulæ Judiciorum Advocato. – UAW NH 2. fol. 90b.

59 Wiener Stadtarchiv Portheimkatalog.

60 UAW M9 75.v.; *Kissné Bognár, K.*: Bécsi i. m. 212.; *Kiss, J.*: Bécsi i. m. 32.

61 Ph. Bacc. (1721) Georgius Rudolphus Ribics Hungarus Oslippensis ex Comitatu Soproniensi Convictor. – UAW PH22 Promotor. fol. 129v.

62 Ph. Mag. (1722) D: Georgius Rudolphus Ribicz Ungarus Oslippensis ex Con: defendit universam. – UAW PH22 Promotor fol. 132r.

63 1728 dominus Georgius Ribitsch Hungarus ozlipensis. – UAW J6 61r:

64 RMK III/18. század/I. 1329 és 1330.

65 1728/29 A bevételek között: „Ob eandem causam (pro exercitijs Disputatio nem Jura) solvit Dnus Georgius Rudolphus Ribiez I R. 30 xr.” – UAW Juristische Dekanatsakten Fasc. I/3 (180/I–2) I. N. 3/47 (624).

66 1731/32 A bevételek között: „a Dominis Doctoribus Wachtl et Ribitz taxam pro binis disputationibus a singulis habitis 200 R.” – UAW Juristische Dekanatsakten Fasc. I/3 (180/I–2) I. N. 3/47 (660).

Redite ad cor

1732-től *doctor jurisként* említik,⁶⁷ és ebben a minőségben 1763-ig tartják nyilván.⁶⁸ Az egyetem elvégzése utáni pályafutásáról is kevés adat áll rendelkezésünkre. Az bizonyos, hogy Bécsben maradt és sokáig ügyvédként (*Aulae et Judiciorum advocatus – Hof- und Gerichtsdavokat*) kereste kenyerét.⁶⁹ A Doktorkollégium tagjaként rendszeren részesült a kar bevételeiből („*ex ladula facultatis*”),⁷⁰ a kari ülés jegyzőkönyvéből kitűnően szinte állandó résztvevője volt a kari *congregatióknak*⁷¹ és vizsgabizottságoknak.⁷²

Az egyetemmel más tekintetben sem vesztette el kapcsolatát, hiszen 1745/46-ban a magyar nemzet *procuratora*⁷³ volt. Nevét emlékezetessé tette a végnapjait élő *Natio* életében,⁷⁴ hogy az ő *procuratorsága* alatt adományozta Esterházy Pál herceg a nemzetnek a nemzet egyik ereklyéjét, a 46 cm magas Esterházy-címerrel és gazdag rokokó ornamentikával díszített kelyhet.⁷⁵ Ezen tisztéből kifolyólag vett részt a szokásos (június 27. körül tartott) Szent László-ünnepen, ahol az ünnepi beszédet egy ifjú Batthyány⁷⁶

67 1732 D. Georgius Rudolphus Ribicz, Camerae Hungariae Consiliar. – *Locher, J. J.*: Speculum 2. i. m. 56.

68 Schematismus passim.

69 Szinnyei szerint udvari és törvényszéki ügyész, a Kollonics bíbornok-féle intézet rendes jogtanára volt. Vö. *Szinnyei József*: Magyar írók élete és munkái. Budapest XI. 955–956.

70 Például: 1736 A kiadások között: „Solutae fuere summae sequentes illis commembris, quae steuram pro Anno 1734. necdum praestiterunt ita, ut quia praedicta taxa importarunt 21: R: deducta steura florenum 10. singulis adhuc undecim floreni soluti fuerint nimirum [hatodmagukkal]: D.Dni Wachtel 11 R. – D.Dni Riebitz 11 R.” – UAW Jur. Dekanatsakten (Rechnungen: Dekanat, Quaestur) fasc I. Nr. 3/60 (739) vagy “Ex Actu Repetit: Dni Doctoris de Convin [negyvenötödmagukkal]: D. Eyll– D. Wachtel–D. Ribicz.” Uo.

71 (1753 előtt) Congregatio Decima Tertia „Imo petitum est Consilium casum mere? practicum concernens atque practice elaborandum. Conclusum ut Denominatis Compillatoribus Doct: et Consultissimis ab Aigner et Ribitsch tardatur, qui Laborem aestiment, ad relationem eorum taxa determinetur.” – UAW Jur. Fasc. IX. 1020.

72 Congregatio habita die 3tia 8bris 1753. Imo Ingressus est ad examen more consueto incundum D. Candidatus Sigl, et examinatus est a D. S ac M.D. decano, et DD Ribitsch [öt másik doktorral egyetemben] – UAW Jur Fasc. IX. 1061.

73 Procorator Hungarici: 1745 D. Georgius Rudolphus Ribitsch, J.U.D. Aulae & Judiciorum Advocatus; LNH II. fol. 16v. Anno Domini MDCCXLVI Procuratore Clarissimo, atque Consultissimo Domino Georgio Rudolpho Ribitsch Jurium Doctore, Aulae et Judiciorum Advocato, Albo Nationis Hungaricae insert sunt. *Locher, J. J.*: Speculum 1. i. m. 272.

74 Vö. *Barta, S.*: Wiener i. m. 61., aki szerint a 18. század közepén a jezsuiták visszaszorulásával a *Natio Hungarica* is veszített jelentőségéből, s bár az egyetem modernizálása ismét jelentős magyar hallgatóságot vonzott, a *Natio* elenyészett.

75 A kehely felirata: *ASPICIS AURATUM MUNUS CUI PONDUS AB ARTE, SED PRETIUM A MAGNO PRINCIPE MAJUS ADEST, ESZTORADE A PAULO TULIT ISTUD NATIO DONUM HUNGARA. NUM PRETIUM; PONDUS ABESSE POTEST. PROCURATORE INCLYTAE NATIONIS HUNGARICAE GEORGIO RIBITSCH, JURIS UTRISQUE DOCTORE ANNO MDCCXLVI.* Vö. *Gall, F.*: Alma i. m. 83.

76 Josephus Joannes de Batthyany nem szerepel az egyetem főanyakönyvében. Neve a *Natio Hungarica* anyakönyvének első részében, a még nem évenkénti névsorban lelhető fel az alábbi szövegben egy epigramma alatt: „2Vo JosephVs e CoMItIbVs De BottYán In AnnIVersarla hVIVs ConfraternitatIs PeroraVit.” – UAW NH 2. fol. 19v.

IV. Források és elemzések a történezműhelyéből

tartotta.⁷⁷ A beszélő kiválasztása (büntetés terhe mellett) a *procurator* feladata volt, aki elsősorban tehetősebb hallgatót választott, hogy az a költségek egy részét viselhesse, ami gyakran elő is fordult, amint azt a nemzet aktái igazolják.⁷⁸ Így lehetett ez Ribics esetében is. A korabeli egyetemi szokások arra utalnak, hogy a – később kinyomtatásra került⁷⁹ – beszédek szerzői a *procuratorok* vagy más professzorok voltak, ezért a beszédet nyugodtan tekinthetjük Ribics munkájának.⁸⁰

Kevéssel később már a jogi kar professzoraként tevékenykedett. A források ebben a tekintetben ellentmondásosak:⁸¹ vannak, melyek 1748 és 1753 között a *Pandekták* tanáraként jelölik, mások ebben az időszakban a *Codex*-tanszéket⁸² tulajdonítják neki. A nyomtatásban fennmaradt *disputatiók* alapján – melyeknél Ribics mint *praeses* működött közre – valószínűsíthető, hogy előbb (1750-ben bizonyosan) a *Pandekta*-,⁸³ majd a *Codex*-tanszék⁸⁴ élén állott. Ugyanakkor a *disputatiók* címlapjából kitűnik, hogy ezekben az években a bécsi érsek *consistorium*ának tanácsosaként is tevékenykedett.

Nem világos, mióta volt (lehet, hogy alapítástól) tagja (*assessor*) az egyetemi tanács kettéválasztásából létrehozott *consistorium a judicialibus*nak, ahonnan 1754. március 23-án kelt leiratával bocsátotta el az alsó-ausztriai kormány.⁸⁵ 1753-tól a jogi kar *senior*aként tevékenykedett egészen 1755-ig,⁸⁶ bár Mária Terézia reformjai után már nem kapott oktatási feladatot.⁸⁷ Professzori állását 1754 elején adta fel, ekkortól a címtáras mint a Magyar Kamara Pozsonyban tevékenykedő tanácsosát tüntetik fel.⁸⁸ Nyomatát tehát Magyarországon kell a továbbiakban keresnünk. Feleségét, Theresiát (szül. Jägerbauer) ebben az időszakban, 1754 decemberében vesztette el.

77 RMK III/18. század/I. 72.

78 Harhammer, A.: Nation i. m. 100.

79 Barta szerint a beszédeket 1631 óta nyomtatták ki, míg Harhammer ennek első nyomát 1648-ra teszi. Vö. Barta, S.: Wiener i. m. 24. és Harhammer, A.: Nation i. m. 105. A füzetek 300–400 példányban készültek.

80 Barta, S.: Wiener i. m. 28.

81 Locher véleményem szerint tévesen (1752-t elírva) már 1732-ben *Codex*-professzornak tekinti: Professores Juris – 1732 Georgius Rudolphus Ribitsch, Prof. Codicis. Vö. Locher, J. J.: Speculum 3. i. m. 26.

82 Schematismus 1750 és 1752. (Professor publicus Codicis).

83 RMK III/18. század/I. Nr. 1328.

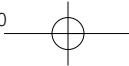
84 Dissertatio Canonica de Indissolubilitate Matrimonii... (Az RMK III/18. század/I. nem hozza!)

85 „(...) bey den allhiesigen Consistorio Unitatis in Judicialibus bestellt gewesten Assessor Doctor Ribitsch wegen deßen erfolgter weiterer beförderung von gedachten Consistorio ausgetreten (...)” – UAW Jur. Fak. Personalial Fasc. I. Lit. A. 1133.

86 A kari gyűlések aktáiban seniorként elsőként említik a nevét.

87 Senior Facultatis Juridicae: 1753 D. Georgius Rudolphus Ribitsch, usque 1755. – Locher, J. J.: Speculum I. i. m. 170.

88 Schematismus 1754., 1756., 1758.: „Ihro kayserl. Königl. Majestät Ungarischer Hof-Cammer-Rath, abwesend”-ként említi az egyetem tanárainak állományában. 1760-ban, 1763-ban emellett „Königl. Hungarischer Archiv-Verwahrer, wie auch dessen und deren gesamten Dreyssigst-Aemtern durch Hungarn Director, abwesend zu Presburg” bejegyzés található.

Redite ad cor

A következő tíz év valóban magyarországi tevékenységgel telt: Mária Terézia 1754. január 19-én nevezte ki a Magyar Kamarához valóságos tanácsossá, és megbízta a kamara irattárának rendezésével és gondozásával. A korábbi bécsi egyetemi tanári kinevezéséhez a királynő nem kérte ki a Magyar Kamara véleményét. Ribics már első hivatali évében bizalmas feladatokat kapott, 1755. április 22-én pedig a Magyar Kamara egész irattárát átadták neki a királynő sürgetésére. Történt ez annak ellenére, hogy ekkor még nem készült el a számára kiadandó levéltári utasítás és a levéltárosi esküt sem tette még le.⁸⁹ Az irattár tényleges vezetőjeként nemcsak a levéltár tulajdonképpeni megszervezése volt a feladata, hanem a királynő – utóbb – titkos utasítással ellátott megbízottjaként az is, hogy a néhány éve alapított házi, udvari és állami levéltár számára a fontos közjogi tartalmú okleveleket, valamint a veszélyes tartalmú okiratokat kiválogassa a Magyar Kamara anyagából.⁹⁰ Tanácsosi tiszte ellenére függetlenítették a kamara elnökétől és annak tanácsától, sőt mintegy kémként jelentéseket is írnia kellett azok „gyanús” intézkedéseiről nagy hatalmú pártfogójának, gróf Königseggnek.⁹¹ Ezen titkos megbízatásról a Magyar Kamara Ribics 1764-ben bekövetkezett haláláig mit sem tudott, és – néhány hónapig – el kellett tűrnie, hogy Ribics gyakran szembehelyezkedjék a kamara tanácsa utasításainak. Ribics 1755 őszi levéltári igazgatói és konzervatori kinevezést kapott,⁹² igen jó fizetéssel. A neki adott részletes utasítás rendelkezett a levéltárban elhelyezendő anyagról, annak rendezéséről, segédkönyvekkel való ellátásáról és kezeléséről, melyet Ribics és a rendelkezésére bocsátott apparátus – az utókor értékelése szerint szerencsére – nem maradéktalanul hajtott végre.⁹³ A Magyar Kamara első levéltárosaként, valamint a magyarországi harmincadhivatalok igazgatójaként – mint hú aulikus tisztviselő – halt meg 1764. augusztus 9-én.⁹⁴

3. *Franciscus Carolus Josephus Eyll* valószínűleg 1705 körül Győrben született. A bécsi filozófiai fakultásra 16-17 évesen kerülhetett, 1723-ban már *baccalaureus philosophiae* címet szerzett,⁹⁵ majd ezt a *magisteri* cím megszerzése követte 1724. július 27-én.⁹⁶ Joghallgatóként először 1728-ban tűnik fel, amikor a jogi kar anyakönyvébe íratta be magát.⁹⁷ Néhány évi tanulás után Salzburgban találjuk, ahol 1731-ben a jogi karon

89 *Herzog József*: A Magyar Kamarai Levéltár története. Levéltári Közlemények 6. (1928) 10–11.

90 Uo. 13–15.

91 Uo. 15.

92 „Regiae camerae Hungarico-aulicae consiliarius, qua simul archivi ejusdem camerae director et conservator (...)” Vö. *Herzog J.*: Kamarai i. m. 44.

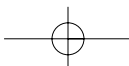
93 Uo. 40.

94 Ribitsch Georgius Rudolphus, mort. 9. Augusti 1764. – *Locher, J. J.*: Speculum I. i. m. 468:

95 Ph. Bacc. Franc: Eyl Nob: ungarus Jaurinensis. – UAW PH22 Promotor fol. 133v. Az előírásoknak megfelelően ekkor a *Natio Hungarica* anyakönyvébe is beiratkozott: „Baccalaurei Phliae D: Franciscus Eyl, Nob: Ungarus Jauriensis.” – UAW NH 2. fol. 76a.

96 Ph. Mag. D. Franc: Eyl, Nob: Ung: Jaurinensis, Def: Univ: – UAW. PH22 Promotor fol. 137r. Valószínűleg az ő magisteri *dissertatio*ját kell látnunk abban az 1724-es munkában, ami VI. Károly császár uralkodásának eseményeivel és háborúival foglalkozik. RMK III/18. század/1. 398.

97 1728 nobilis dominus Franciscus Carolus Josephus Eyll Hungarus Jaurinensis, et solvit 2. – UAW J6. 60.

IV. Források és elemzések a történetész műhelyéből

immatrikulált.⁹⁸ Ugyanabban az évben azonban már Bécsben védte meg *dissertatióját* Adamus Josephus Greneck professzor elnökletével.⁹⁹ Valószínűleg a helyi szokásoknak megfelelően Szent Ivónak ajánlott fel védeése kapcsán bizonyos összeget.¹⁰⁰ A jogi doktorok sorába 1732-ben iktatták be.¹⁰¹ A címtárak 1734 és 1748 között a jogi kar Doktor-kollégiumának tagjaként említik. Az iratokból kitűnik például az, hogy 1736-ban a testületnek 45 tagja volt (Eyll mellett Wachtl és Ribics is).¹⁰² Először ügyvédként tevékenykedett (*Hof und Gerichtsadvokat*), majd ezzel párhuzamosan 1737-től passauai tanácsos („*Hochfürstl. Passauerischen Consistorial-Rath*”) volt. 1748-ban ehhez a „*Kays[erlicher] Königl[icher] Obrist-Hof-Marschallischer Gerichts-Assessor*” titulus járult.¹⁰³ A jogi kar a *Collegium Rationum*ának *notariusaként* működött 1735–1748 között.¹⁰⁴

Egyetemi kapcsolataira utal továbbá, hogy 1741-ben a magyar nemzet *procuratora* lett.¹⁰⁵ Védnöksége alatt a Szent László-ünnepen rokona vagy névrokona, Josephus Rudolphus Eyll beszélt.¹⁰⁶ A filozófiai kar nemesi címhez segítette valószínűleg a negyvenes években.¹⁰⁷ Vagyoni viszonyairól keveset tudunk, mivel az 1749. december 21-én bekövetkezett halála után lefolytatott hagyatéki eljárás aktái között nem található leltár.¹⁰⁸ Azt, hogy nem lehetett szegény ember, igazolja feleségének (Eyllin frau Maria Rosalia geborene Grauneckin) 1754-ben készült hagyatéki leltára, melynek összértéke csaknem húszezer gulden volt.¹⁰⁹ Eyll végrendeletében feleségét jelölte meg egyetemes örökösként, aki után két kiskorú leánygyermek maradt.

98 Varga J.: Habsburg i. m. 151.

99 RMK III/18. század/I. Nr. 400.

100 *Accepta pro sacello Sti Ivonis: Item in repetitione in disputatione Do: Doctoris Eil, quibus accedunt Jura dono data Sacello a perillustribus et Magnificis Dominis de Mayenberg, et de Soaun parente meo 18 R. – UAW Jur. Dekanatsakten (Rechnungen: Dekanat, Quaestur) Fasz. I/3 (180/2) 1590–1740 – I. N. 3/54 (1731/32).*

101 Erről tanúskodik mind a *Natio Hungarica* anyakönyve, mind Locher nyilvántartása: „1732 *Consultissimus Dominus Franciscus Carolus Josephus Eyll U. J.: Doctor Hungarus.*” – UAW NH 2. fol.79b.; (Dr. juris) „1732 D. Franciscus Carolus Josephus Eyll” – *Locher, J. J.: Speculum 2. i. m. 56.*

102 UAW. Jur. Dekanatsakten (Rechnungen: Dekanat, Quaestur) Fasz. I/3 (180/2) 1590–1740 – I. N.3/60 (1736).

103 Schematismus 1734–1748.

104 Wiener Stadtbibliothek Portheimkatalog. Kitűnik ez például egy 1742. február 16-án kelt dékáni utasításból. UAW Juristische Dekanatsakten Personalia I. Lit. E. Nr. 21.

105 *Procurator Hungaricus 1741 D. Josephus Eyll, J.U. Doctor, Aulæ & Jud. Advocatus. – Locher, J. J.: Speculum 1 i. m. 272.*

106 RMK III/18. század/I. Nr. 401.

107 Egy 1752-ben lezárt lista (Verzeichnus deren Herrn Doctoren AA.LL. et Philosophiae, welche von einer löbl. Philosophische Fakultät von Anfang des gegenwärtigen Saeculi das Diploma Nobilitatis überkommen) 19 nevéből a 9. helyen található: „D. Franciscus Eyll, Hungarus Jaurinensis”. Vö. *Heinrich W. Höfflinger: Wappen und Adels-Verleihungen seitens der Wiener Universität.* In: *Adler Jahrbuch NF. 15. (1905) 278.*

108 Herr Franz Karl Eyll J.U.D. Hof- und gericht Advocat, so den 21. decembris 1749. testatus gestorben. – UAW. Verlassenschaftsabhandlungen Fasc. 62. Nr.4.

109 Eyllin frau Maria Rosalia geborene Grauneckin... so den 2. decembris 1754 testata gestorben. – Verlassenschaftsabhandlungen (UA. Verl.a.) Fasc. 62. Nr.4.

Redite ad cor

4. A szintén győri származású¹¹⁰ *Christophorus Rudolphus Wachtl* (Wachtel, Wachtler) 1708 körül születhetett.¹¹¹ Tanulmányait a *logicus* osztályban 1724-ben kezdte meg Bécsben.¹¹² Nincsen nyoma annak, hogy az *artista* fakultáson *baccalaureusi* és *magisteri* címet szerzett volna. 1727-ben már joghallgatóként tűnt fel a jogászok anyakönyvében.¹¹³ A bejegyzésből az is kiténik, hogy a Windhag-alapítvány *alumnusa* volt ebben az időben és még éveken keresztül.¹¹⁴

A Ribicshez hasonlóan Renz professzor keze alatt dolgozó Wachtl 1729-ben védte meg *dissertációját*,¹¹⁵ de csak 1732-ben lett jogi doktor.¹¹⁶ Az 1731/32-es tanévben Ribiccsel együtt fejenként 200 guldent fizettek be *disputatio*ik fejében a jogi kar pénztárába.¹¹⁷ Wachtl jogi doktorként iratkozott be 1733-ban a magyar nemzet anyakönyvébe.¹¹⁸ A cím-tárak tanúsága szerint élete végéig Bécsben élt, és a jogi kar doktori testületének tagja maradt. Jogászi pályafutásáról nem sokat tudunk. Előbb – talán – Esterházy hercegnél volt udvari tanácsos.¹¹⁹ Birodalmi nemesi címet kapott 1737. június 29-én.¹²⁰ A magyar nemzet prokurátoraként jelent meg 1749/50-ben, felügyelete alatt a Szent László-ünnepen Grassalkovich Antal beszélt.¹²¹ Mint udvari és bírósági ügyvédnek valószínűleg jól menő ügyvédi irodája volt,¹²² amit szerzett vagyona is jól mutat, amely a közepesen gazdag polgárok közé emelte.¹²³ Az 1752. és 1754. években mint a *Collegium Rationum asses-*

110 Steiner tévesen Erfurtból származónak tartja. Vö. *Steiner, H.: Mitglieder i. m. 426–427.* „In den adeligen Wissenschaften, Tugenden und Sitten wohl geübt.”

111 Wiener Stadtbibliothek, Porthheimkatalog.

112 UAW M9 fol. 106v. Kissné és Kiss nem találta meg nevét a főanyakönyvben.

113 Öt másik névvel együtt: „1727 *Die 4ta Jan. Christophurus Wachtel Hungarus Jaurinensis; omnes Inclyta Foundationis Windhagianae Alumni, et Juris Studiosi dederunt 12.*” – UAW J6 58.

114 A vegyes jellegű, fő- és középiskolások számára tett ösztöndíjak egyikeként létezett Bécsben a Windhag'sche Stiftung, melynek alapítója Johann Joachim Entzmüller, Windhag grófja, császári és királyi kamarai tanácsos volt, 1670. október 31-én kelt végrendeletében. Vö. *Carl. Ferd. Mautner Ritter von Markhof – Eugen Guglia: Die Wiener Stiftungen. Ein Handbuch.* Wien 1895. 748.

115 *Dissertatio Theorico-Practica, de Exceptionibus...* (Az RMK III/18. század/I. nem hozza!)

116 1732 D. Christophorus Rudolphus Wachtl. – *Locher, J. J.: Speculum 2. i. m. 56.*

117 (...) a *Dominis Doctoribus Wachtl et Ribitz taxam pro binis disputationibus a singulis habitis 200 R.* – UAW Jur. Dekanatsakten (Rechnungen: Dekanat, Quaestur) Fasz. I/3 (180/2) 1590–1740 – I. N. 3/54 (1731/32).

118 1733 *Consultissimus Dnus Christophorus Wachtl J.U.D. Jaurinensis.* – UAW NH 2. fol. 80a.

119 *Steiner, H.: Mitglieder i. m. 426.* „Als Hofrat beim Estoras von Galanta in Diensten.”

120 Wiener Stadtbibliothek, Porthheimkatalog: „fürstl. Eszterhazy'schen Hofrat, geadelt 1737.” (Adler NF 27/28. Bd. 367.)

121 RMK III/18. század/I. Nr. 482.

122 Hagyatéki iratai között többször tíz üggyel kapcsolatban vannak elszámolások, főleg életének utolsó éveiből. Még 1770-ben is rengeteget dolgozhatott. – UAW *Verlassenschaftsabhandlungen* Fasc. 87. Nr. 2 a: „Expens-Specification.”

123 Wachtl hétszobás lakásáért 406 fl. 40 xr-t fizetett évente. Alsó-Ausztriában volt egy kőszénkuxja, bár értékpapírjai nem teszik ki vagyonának egy százalékát sem, s ezzel kilógott a korabeli jogászok közül. Jómódját mutatja, hogy volt egy elefántcsont oltára is, valamint egy olyan órája („Perpendiceluhr”), amit csak havonta egyszer kellett felhúzni, ami a korban ritkaságnak számított. Vö. *Steiner, H.: Mitglieder i. m. passim.* Steiner a negyedik vagyoni osztályba, az 5-10 ezer forinttal rendelkezők közé sorolja, feleségével együtt. Vö. uo. 440.

IV. Források és elemzések a történezműhelyéből

sora szerepelt.¹²⁴ A Doktorkollégium tagjaként állandó bevételt húzott doktortársaival együtt a *disputatiókért* és *repetitiókért* fizetett pénzekből anélkül, hogy bármilyen látható szerepe lett volna az eljárások lebonyolításában.¹²⁵

Mint minden ügyvédnek, neki is voltak pererei az ügyfeleivel. 1759-ben egy peres akta szerint egyik ügyfele „*crassissima negligentia*”-val vádolta ügyei vitelével kapcsolatban.¹²⁶ Ügyvédként viszonylag nagy vagyont szerzett, amihez azonban házasságai is hozzájárulhattak.¹²⁷ Összesen háromszor nősült, első két házasságából összesen hat gyermek származott.¹²⁸ Legkisebb gyermeke, Franz (1751) szintén bécsi joghallgató lett. Házasságával és szőlőskerttel bírt Perchtoldsdorfban. A Hoher Markton volt egy fél háza, amit az öt gyermekkel megajándékozó második feleségétől örökölt.¹²⁹

Az egyetemmel való állandó kapcsolatát mutatja, hogy mint a Doktorkollégium tagja, 1769-ben az *Ivonista* tisztét töltötte be.

1770. március 5-én a jogi kar seniorjává választották, de tisztét alig fél évig tölthette be, mivel 1770. szeptember 16-án Bécsben meghalt.¹³⁰ Nagy vagyona felett hosszú ideig vitáztak az örökösök. Még 1777-ben is születtek iratok az örökösök kielégítésével kapcsolatban.¹³¹ Az 1770. szeptember 22-én kelt hagyatéki leltár szerint vagyona 9235 rajnai forint 30 krajcár volt. Könyvei ennek a vagyonnak a töredékét tették ki, könyvtára a kor bécsi jogászaival mérten szerénynek tekinthető, és húsz százaléka egyébként is teológiai munka. Perchtoldsdorfi házában – melyhez istálló, két ló, vincellérakadás és két pince is tartozott – árverezését kétszer is meg kellett hirdetni,¹³² míg bécsi házat a Hoher Markton valószínűleg azonnal sikerült értékesítenie a kiskorú örökösök nevében eljáró *Gerhabnak*.¹³³

124 Wiener Stadtbibliothek, Portheimkatalog.

125 A dékáni aktákban lépten-nyomon, visszatérően szerepel a neve – együtt Cischinivel, Ribicssel és Eyll-lel, majd Clemenschiz-cel – a bevételekből részesülők között. – UAW Jur. Dekanatsakten (Rechnungen: Dekanat, Quaestur) Fasz. I/3 (180/2) 1590–1740 – I. N. 3/54; I. N.3/60.

126 UAW Konsistorialakten Fasc. III. Lit. W. Nr. 177.

127 Erre utal többek között, hogy második házassága alkalmával Wachtl és arája, Catharina Pernatschko házassági szerződést kötött, és abban a feleség által a férjnek adott és a szerződésben pontosan megjelölt „*Heiratsgut*” Catharina esetén szokatlanul magas, 2000 Gulden volt. *Steiner, H.*: Mitglieder i. m. 49.

128 Uo. 426.

129 UAW Verlassenschaftsabhandlungen Fasc. 87. Nr. 1.

130 Herr Christoph Rudolph Wachtl J.U.D. Hof- und gericht's Advocat Inclyta Facultatis Juridica Senior, welcher den 16: Septembris 1770: ab intestato gestorben. (...) Iclyta Facultatis Juridica p: Senior Consistorialis den 16: diß Monats Septembris in dessen in den Dorotheahof anderten Stocks ingehabten Wohnung das zeitliche ab intestato gesegnet (...) – UAW Verlassenschaftsabhandlungen Fasc. 87. Nr. 2 a.

131 Mint azt a hozzávetőleg 20, illetve 10 centiméter vastag hagyatéki eljárási iratcsomói is mutatják. UAW. Verlassenschaftsabhandlungen Fasc. 87. Nr. 2 a és b.

132 Nachtrag zu dem Wienerischen Diarium 1771. Nr. 31. (április 17.), Nr. 56. (július 13.).

133 Uo. Nr. 39. (május 15.).

Redite ad cor

5. Ribics „földijeként”, a Sopron vármegyei horvát ajkú faluból, Oszlopról származott az a *Martinus Klemenschitz* (Klemencicz, Clemenschitz), aki talán néhány évvel Ribics után, de még az 1720-as években kezdte meg tanulmányait Bécsben.¹³⁴ Hatvanhét társával együtt 1728. április 27-én jegyezték be a bölcsész *baccalaureusok*,¹³⁵ majd 1729. július 19-én több mint ötvened magával a *magistri* közé.¹³⁶ Első fokozatszerzését 14 *baccalaureus*társával együtt azzal is emlékeztetése tette, hogy a magyar nemzet anyakönyvében is megörökítette nevét.¹³⁷ Két év múlva a jogi kar anyakönyvébe már mint joghallgató iratkozott be.¹³⁸ Jogi tanulmányai meglehetősen elhúzódtak, hiszen a jogi *baccalaureusi* cím megszerzésével kapcsolatos költségbefizetésnek csak 1739-ből van nyoma,¹³⁹ míg doktori *dissertációjának* eljárási díja (már csak 50 gulden) 1740-ben jelenik meg a jogászdékán elszámolásaiban.¹⁴⁰ Azt, hogy ezen években – 1729-től kezdődően – tényleg jogot tanult, igazolja az általa 1735-ben elmondott Szent László-köszöntő, melynek kinyomtatott változata Klemenschitzet mint hatodéves joghallgatót tünteti fel.¹⁴¹ Az iratokból az is kiderül, nem rajta múlt, hogy a fokozatot csak ilyen későn szerezte meg. Legalább kétszer kérte 1735 őszén, hogy megkapja a jogi fokozatszerzés lehetőségét. Előbb azt kérte tőle a Doktorkollégium: igazolja azt, hogy már három éve jogot tanul, majd két hónap múlva három év türelemre intette a kérelmezőt.¹⁴² Végül is megszerezte a jogi doktori címet, és 1740-ben már a kar tagjai között említik.¹⁴³ Egy évre rá ismét beíratta nevét a *Natio Hungarica* anyakönyvébe.¹⁴⁴

Kenyerét valószínűleg ügyvédként kereste, bár 1763-tól az egyetem *consistoriumának* jogi ügyeket intéző bizottságában is szerepet kapott örökös tanácsosként (*Consistorii*

134 Wiener Stadtbibliothek, Portheimkatalog szerint 1705 körül született, amit én túl korainak tartok. Ebben az esetben első gyermeke születésekor már hozzávetőleg 45 éves lett volna.

135 Martinus Klemencicz Hungarus Oslipensis. – UAW. PH22 Promotor fol. 144r. Vö. *Kissné Bognár, K.*: Bécsi i. m. 222. és *Kiss, J.*: Bécsi i. m. 37.

136 Dominus Martinus Klemencicz Hungarus Oslipensis. – UAW PH22 Promotor fol. 147r.

137 Baccalaurei Phliae: Martinus Klemencicz Hung: Oslipensis. – UAW NH 2. fol. 78b.

138 Anno 1731 et 1732 – D. Martinus Klemenchiz. Ung: Oslipensis: J.U.A. in cujus fidem. – UAW J6 67.

139 (1739) Primo exsoluti sunt a Domino Clemenschitz J. U. Baccalaureo Formeto loco tractationis vigore conclusi Inclytæ Facultatis ad aerarium pertinentes quinquaginta floreni. id est 50 f. – UAW Jur. Dekanatsakten (Rechnungen: Dekanat, Quaestur) Fasz. I/3 (180/2) 1590–1740 – I. N.3/64.

140 1740 A quatuor Dominis modo Clarissimis Doctoribus... [3 megnevezett személy] (...) et Clemenschitz, quia pro suprema laurea disputarunt, tractationis loco accipi a quolibet quinquaginta florenos, facit totaliter 200 R. – UAW Jur. Dekanatsakten (Rechnungen: Dekanat, Quaestur) Fasz. I/3 (180/2) 1590–1740 – I. N. 3/67.

141 RMK III/18. század/I. 868.

142 UAW Jur Fasc. IX. 1587–1791 – IX. 716.

143 (Dr. juris) 1740 D. Martinus Clemenchiz, Hungarus Oslipens. ex Comitatus Sopron. – *Locher, J. J.*: Speculum 2. i. m. 57.

144 1741 Praenobilis Clarissimus ac Consultissimus Dnus Martinus Josephus Clemenchitz U:J:D: Ungarus Oslipensis ex Comitatu Soproniensi. – UAW NH 2. fol. 82b.

IV. Források és elemzések a történezműhelyéből

Univers. In Judicial. Consil. Perpetuus).¹⁴⁵ A többi kari taghoz hasonlóan ő is állandóan részesedett a kar bevételeiből, aktívan részt vett a kollégium gyűlésein.¹⁴⁶ Az ötvenes években egy ideig két alapítványnak is szuperintendense volt, részben párhuzamosan; az Olaische Stiftungnak, amely három magyarországi hallgatónak, illetve a Maitzische Stiftungnak, amely két délszláv hallgatónak ösztöndíjat adó alapítvány volt.¹⁴⁷ Valamivel korábban, 1771-ben az *Ivonista* tisztségét töltötte be.¹⁴⁸ Feleségétől, a nála jóval fiatalabb Barbarától három gyermeke született az 1750-es években, akik valamennyien fiatalon meghaltak, még apjuk 1785. április 5-én bekövetkezett halála előtt.¹⁴⁹

6. Bizonytalan alapon mozgunk, amikor a bizonyos *Hugo Ignatius(?) Fihrer* (Führer) jogi doktort kíséreljük meg nyomon követni. Bizonyos, hogy 1731-ben a *Natio Hungarica* anyakönyvében ilyen névvel szerepelt egy szegedi származású személy mindkét jog (a kánon- és civiljog) doktoraként (*doctor utriusque iuris*).¹⁵⁰ Ugyanakkor Locher nyilván tartása egy évvel később feltüntet a jogi doktorok sorában nemzetiség és származási hely megjelölése nélkül egy Hugo Josephus Führer nevű jogászt.¹⁵¹ Locher adatának helyességét igazolja a korabeli címtár is, amely 1732 és 1776 között a Doktorkollégium tagjai között említi az azonos nevű doktort.¹⁵² A címtárban 1746 után azonban állandóan „*abwesend*” bejegyzés található. A jelenleg ismert források nem adnak bizonyosságot arról, hogy a két hasonló nevű jogász azonos személynek tekinthető, avagy nem.

...

Fél tucat emberi sors a 18. századból, töredékesen rekonstruálva. A mozaikok összerakása folytatódhat. Sahin-Tóth Péternek hála és neki emlékül.

¹⁴⁵ Schematismus 1763–1781.

¹⁴⁶ UAW. Jur. Dekanatsakten (Rechnungen: Dekanat, Quaestur) Fasc I. N/3. (821)

¹⁴⁷ Schematismus 1752–54.

¹⁴⁸ Clemenchitz Martinus Josephus, Hungarus Oslipensis, ex Comitatu Soproniensi, Consistorii Univers. In Judicial. Consil. perpetuus, Ivonista, 1771 – Locher, J. J.: Speculum 1. i. m. 444.

¹⁴⁹ Wiener Stadtbibliothek, Porthheimkatalog. Gyermekei nevei: Antonia, Josephus, Martinus.

¹⁵⁰ 1731 Clarissimus ac Consultissimus dnus Hugo Ignatius Fihrer J. U. Doctor Szegedinensis. – UAW NH 2. fol. 79b. Vö. *Kissné Bognár, K.*: Bécsi i. m. 226.; *Kiss, J.*: Bécsi i. m. 39.

¹⁵¹ (Dr. juris) 1732 D. Hugo Josephus Führer. – Locher, J. J.: Speculum 2. i. m. 56.

¹⁵² Schematismus 1732–1776. Lakóhelyeként huzamosan a következő van megadva: „Log. In der Wallnerstraßen wo der Wolff den Gänsen prädigt.”